

Marta Wójcicka, Waldemar Czachur **Tożsamość zbiorowa jako zjawisko komunikacyjnojęzykowe. Refleksje z perspektywy lingwistycznej**

Abramowicz Maciej, Bartmiński Jerzy, Chlebda Wojciech, Językowo-kulturowy obraz świata Słowian na tle porównawczym. Założenia programu "A", "Etnolingwistyka" 2009, nr 21, s. 341-342.

Anusiewicz Janusz, Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995.

Assmann Aleida, Wprowadzenie do kulturoznawstwa. Podstawowe terminy, problemy, pytania, tłum. Anna Artwińska, Katarzyna Różańska, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2015.

Barthes Roland, Stopień zero pisania oraz nowe eseje krytyczne, tłum. Karolina Kot, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2009.

Bartmiński Jerzy, Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem - na przykładzie stereotypu matki, "Język a Kultura" 1998, t. 12: Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne, red. Janusz Anusiewicz, Jerzy Bartmiński, s. 63-83.

Bartmiński Jerzy, Język symbolem tożsamości narodowej i świadectwem otwartości, w: idem, Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 11-31.

Bartmiński Jerzy, Etnolingwistyka, lingwistyka kulturowa, lingwistyka antropologiczna, "Język a kultura" 2008, t. 20, Tom jubileuszowy, red. Anna Dąbrowska, Wrocław 2008, s. 15-33.

Bartmiński Jerzy, Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji, w: Językowe podstawy obrazu świata, red. idem, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009, s. 42-51.

Bartmiński Jerzy, Chlebda Wojciech, Jak badać językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów, "Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" 2008, nr 20, s. 11-27.

Bauman Zygmunt, Tożsamość. Rozmowy z Benedetto Vecchim, tłum. Jacek Łaszcz, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.

Bohuszewicz Paweł, Tożsamość narracyjna: problemy, "Teksty Drugie" 2013, nr 1/2, s. 305-322.

Boksański Zbigniew, Tożsamości zbiorowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

Chandler Daniel, Wprowadzenie do semiotyki, tłum. Katarzyna Hallett, Oficyna Wydawnicza "Volumen", Warszawa 2011.

Chlebda Wojciech, Pamięć ujęzykowiona, w: Pamięć jako kategoria rzeczywistości kulturowej, red. Jan Adamowski, Marta Wójcicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012, s. 109-119.

Chlebda Wojciech, Jak historia odkłada się w pamięci, jak pamięć odkłada się w języku, "Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" 2019, nr 31, s. 55-72.

<https://doi.org/10.17951/et.2019.31.55>

Chlebda Wojciech, Bitwa pod Mątunami, albo Czy niepamięć jest etnolingwistycznie relewantna?, "Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" 2022, nr 34, s. 95-124.

<https://doi.org/10.17951/et.2022.34.95>

Ciesek Bernadetta, Profilowanie Innego w dyskursie radiomaryjnym, "tekst i dyskurs - text und diskurs" 2011, nr 4, s. 99-116.

Ciesek Bernadetta, Dyskursy dyskryminacji i tolerancji w przestrzeni publicznej współczesnej Polski (wartości, postawy, strategie), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2018.

Czachur Waldemar, Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji, "tekst i dyskurs - text und diskurs" 2011, nr 4, s. 79-97.

Czachur Waldemar, Lingwistyka kulturowa i międzykulturowa. Pytania badawcze, zadania i perspektywy, w: Lingwistyka kulturowa i międzykulturowa. Antologia, red. idem, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017, s. 7-38.
<https://doi.org/10.31338/uw.9788323527381.pp.7-38>

Czachur Waldemar, Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2020.

Czerwiński Maciej, Kultura, dyskurs, znak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015.

Dąbrowska Anna, Współczesne problemy lingwistyki kulturowej, "Postscriptum" 2005, nr 2-1(48-49), s. 140-155.

Dziekanowska Małgorzata, Poczucie tożsamości regionalnej mieszkańców Lubelszczyzny, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2015.

Furdal Antoni, Językoznawstwo otwarte, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Opole 1977.

Gajda Stanisław, Tożsamość a język, w: Człowiek wobec wyzwań współczesności. Upadek wartości czy walka o wartości?, red. Jan Mazur, Agata Małycka, Katarzyna Sobstyl, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 37-45.

Gajda Stanisław, Granice języka a granice językoznawstwa, "Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" 2016, nr 72, s. 23-36.

Huzarek Tomasz, Implikacje narracyjnej koncepcji tożsamości Paula Ricoeura, "Studia Gdańskie" 2017, nr 40, s. 189-201.

Kajfosz Jan, Doznania emocjonalne w konstruowaniu tożsamości, w: Tradycja dla współczesności, t. 9: Tożsamości społeczno-kulturowe - kreacja i komunikacja, red. Małgorzata Dziekanowska, Marta Wójcicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 71-82.

Kajtoch Wojciech, TOS@LIAZ. Leksykalna ilościowa analiza zawartości jako metoda rekonstrukcji tekstowego obrazu świata. Analizy i problemy, Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2022.

Kłopot Stanisław, Tożsamość socjokulturowa mieszkańców wsi, w: Tożsamości w procesach społeczno-kulturowych, red. Małgorzata Dziekanowska, Marta Wójcicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2017, s. 149-180.

Kociuba Jolanta, Narracyjna koncepcja tożsamości, w: Wokół tożsamości. Teorie, wymiary, ekspresje, red. Irena Borowik, Katarzyna Leszczyńska, Zakład Wydawniczy "Nomos", Kraków 2007, s. 53-65.

Lakoff George, Johnson Mark, Metafory w naszym życiu, tłum. Tomasz Krzeszowski, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2010.

Libelt Karol, Rozprawy o odwadze cywilnej, miłości ojczyzny, wychowaniu ludów: na rzecz pomnika dla Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego i Juliusza Słowackiego, b.m.w. 1869.

Mamzer Hanna, Tożsamość jako narracja, w: W kręgu socjologii interpretatywnej. Badania jakościowe nad tożsamością, red. Jacek Leoński, Urszula Kozłowska, Economicus, Szczecin 2007.

Melchior Małgorzata, Społeczna tożsamość jednostki (w świetle wywiadów z Polakami pochodzenia żydowskiego urodzonymi w latach 1944-1955), Uniwersytet Warszawski, Wydział Profilaktyki, Resocjalizacji i Problemów Społecznych, Warszawa 1990.

Niewiara Aleksandra, Kształty polskiej tożsamości. Potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej (XVI-XX wiek), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.

Niewiara Aleksandra, My i Inni - ewolucja wyobrażeń. Polski dyskurs prasowy w świetle imagologii i pamięci zbiorowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020.

Pajdzińska Anna, Językowy obraz świata: problem narracyjnej tożsamości, w: Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze, red. Włodzimierz Bolecki, Ryszard Nycz, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2004, s. 112-127.

Paleczny Tadeusz, Socjologia tożsamości, Krakowskie Wydawnictwo Edukacyjne - Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2008.

Pelcowa Halina, Język w kreowaniu tożsamości regionalnej, w: Tradycja dla współczesności, t. 9: Tożsamości społeczno-kulturowe - kreacja i komunikacja, red. Małgorzata Dziekanowska, Marta Wójcicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 99-108.

Pilarska Aleksandra, Wokół pojęcia poczucia tożsamości: przegląd problemów i propozycja konceptualizacji, "Nauka" 2016, nr 2, s. 123-141.

Polkowska Laura, Stereotyp warszawiaka we współczesnym języku polskim, "Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" 2019, nr 31, s. 257-276. <https://doi.org/10.17951/et.2019.31.257>

Rybicki Paweł, Struktura społecznego świata, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979.

Skowronek Bogusław, Lingwistyka wobec kulturoznawstwa. W poszukiwaniu granic (?) dyscypliny, "Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" 2016, nr 72, s. 49-57.

Steciąg Magdalena, Od lingua nativa do lingua fracta: kulturowe wymiary dyskursu w analizie lingwistycznej, "tekst i dyskurs - text und diskurs" 2019, nr 12, s. 49-63. <https://doi.org/10.7311/tid.12.2019.03>

Witosz Bożena, Lingwistyczna koncepcja idiolektów a problem tożsamości, w: Narracja i tożsamość (1). Narracje w kulturze, red. Włodzimierz Bolecki, Ryszard Nycz, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2004, s. 128-144.

Witosz Bożena, O dyskursie wykluczenia i dyskursach wykluczonych z perspektywy lingwistycznej, "tekst i dyskurs - text und diskurs" 2010, nr 3, s. 9-25.

Wójcicka Marta, Pamięć zbiorowa a tekst ustny, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2014.

Wójcicka Marta, Media i nośniki pamięci zbiorowej w praktykach wcielania i zapisu, "Forum Socjologiczne" 2015, nr 6: Pamięć a przestrzeń, s. 299-315.

Wójcicka Marta, Tożsamość w procesie komunikacji, "Artes Humanae" 2016, nr 1, s. 103-115.
<https://doi.org/10.17951/arte.2016.1.55>

Wójcicka Marta, Tożsamość jako tekst, w: Tradycja dla współczesności, t. 9: Tożsamości społeczno-kulturowe - kreacja i komunikacja, red. Małgorzata Dziekanowska, Marta Wójcicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 59-67.

Wójcicka Marta, Wokół "ja/my". Na tropach związków tożsamości z językiem, w: Język nasz ojczysty w kontaktach międzyludzkich, red. Bożena Taras, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 13-24.

Andreas Kelletat   Sąsiedzi, którzy zniknęli. Wspomnienie lekcji Bobrowskiego

Bobrowski Johannes, Uczta myszy i inne opowiadania, tłum. Zofia Jaremko-Pytowska, Czytelnik, Warszawa 1968.

Bobrowski Johannes, Wiersze, wybór, wstęp i tłum. Eugeniusz Wachowiak, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1976.

Das Schwarze Brett. Almanach, hrsg. Klaus Wagenbach, Verlag Klaus Wagenbach, Berlin 1965.

Haufe Eberhard, Bobrowski-Chronik. Daten zu Leben und Werk, Königshausen & Neumann, Würzburg 1994.

Holzman Margarete, Kaiser Reinhard, To dziecko musi przeżyć. Niezwykłe pamiętniki Helene Holzman 1941-1944, tłum. Maria Przybyłowska, Eliza Borg, Bertelsmann, Warszawa 2002.

Lesebuch: Deutsche Literatur der sechziger Jahre, wyd. Klaus Wagenbach, Berlin 1969 i inne wydania.

Leszek Szaruga   W drodze do Sarmacji

Bobrowski Johannes, Uczta myszy i inne opowiadania, tłum. Zofia Jaremko-Pytowska, Czytelnik, Warszawa 1968.

Gadamer Hans Georg, Poetica. Wybrane eseje, tłum. Małgorzata Łukasiewicz, Wydawnictwo IBL, Warszawa 2001.

Gregorovius Ferdynand, Idea polskości. Dwie księgi martyrologii polskiej, tłum. Franciszek Jeziółowicz, Wspólnota Kulturowa Borussia, Olsztyn 1991.

Härtling Peter, Hölderlin. Ein Roman, tłum. Sława Lisiecka, Neuwid – Luchterhand, Warszawa 1982.

Haufe Eberhard, Nachwort, w: Johannes Bobrowski, Gedichte. Eine Auswahl, Reclam Verlag, Leipzig 1990.

Janion Maria, Czas formy otwartej. Tematy i media romantyczne, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1984.

Kelletat Alfred, Johannes Bobrowskis Widerkehr, w: Gedichte und Interpretation, Band 6: Gegenwart, hrsg. von Walter Hinck, Reclam, Stuttgart 1994.

Rilke Rainer Maria, Poezje, wybór, tłum. i postłowie Mieczysław Jastrun, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Kraków 1987. <https://doi.org/10.4324/9780203822388>

Sarmackie krajobrazy. Głosy z Litwy, Białorusi, Ukrainy, Niemiec i Polski, red. Martin Pollack, tłum. Paweł Piszczatowski, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2006.

Anna Matysiak   Nowoczesny projekt tożsamościowy w *Młynie Lewina* Johannes Bobrowskiego

Albrecht Dietmar, Degen Andreas, Peitsch Helmut, Völker Klaus (Hrsg.), Unverschmerzt: Johannes Bobrowski – Leben und Werk, Meidenbauer, München 2004.

Bauman Zygmunt, Tożsamość. Rozmowy z Benedetto Vecchim, tłum. Jacek Łaszcz, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.

Bobrowski Johannes, Młyn Lewina. 34 zdania o moim dziadku, tłum. Maria Kurecka, Witold Wirpsza, postłowie Anna Matysiak, Convivo, Warszawa 2020.

Chłosta-Zielonka Joanna, Poetyka miejsca u Johannes Bobrowskiego, „Prace Literaturoznawcze” 2014, nr 2.

Chojnowski Zbigniew, Rytmy i wybrane aspekty recepcji Johannes Bobrowskiego w Polsce, „Roczniki Humanistyczne” 2022, t. LXX, z. 1. <https://doi.org/10.18290/rh22701.3>

Eliade Mircea, Inicjacja, obrzędy i stowarzyszenia tajemne, tłum. Krzysztof Kocjan, Znak, Kraków 1997.

Konończuk Elżbieta, Literatura i pamięć na pograniczu kultur (Erwin Kruk – Ernst Wiechert – Johannes Bobrowski), Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, Białystok 2000.

Matysiak Anna, Schematy inicjacyjne w twórczości Ernsta Wiecherta, Johannes Bobrowskiego i Erwina Kruka, rozprawa doktorska, Uniwersytet Warszawski, 2003.

Matysiak Anna, Rola dekonstrukcji w twórczości Johannes Bobrowskiego, „Borussia” 2005, nr 36.

Pilarska Aleksandra, Wokół pojęcia poczucia tożsamości: przegląd problemów i propozycja konceptualizacji, „Nauka” 2016, nr 2.

Radin Paul, Trickster. Studium mitologii Indian północnoamerykańskich, tłum. Anna Topczewska, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010.

Struzik Anna, Trickster – definicje, stan badań, rekonesans, „Roczniki Humanistyczne” 2013, t. LXI, z. 4.

Sznajderman Monika, Błazen. Maski i metafory, Słowo obraz/terytoria, Gdańsk 2000.

Trickster, w: Leksykon religii. Zjawiska – dzieje – idee, red. Franz König, Hans Waldenfels, tłum. Paweł Pachciarek, Verbinum, Warszawa 1997.

Zaprucki Józef, Kultura reminiscencji – reminiscencje kultury. Motyw małej ojczyzny w twórczości Siegfrieda Lenza, Horsta Bienka i Johannes Bobrowskiego, Kolegium Karkonoskie Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Jelenia Góra 2006.

Eduard R. Müller **Polsko-żydowska partyzantka Bajla Gelblung i wiersz Johannes Bobrowskiego Raport**

Arani Miriam Y., Die Fotografien der Propagandakompanien der deutschen Wehrmacht als Quellen zu den Ereignissen im besetzten Polen 1939-1945, „Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung“ 2011, nr 60, z. 1.

Benz Wolfgang, Distel Barbara, Der Ort des Terrors, Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager, CH Beck, München 2008.

Bobrowski Johannes, Gesammelte Werke in sechs Bänden, t. 2: Gedichte aus dem Nachlass, Union Verlag, Berlin 1987, s. 253.

Degen Andreas, Bildgedächtnis, Zur poetischen Funktion der Sinneswahrnehmung im Prosawerk Johannes Bobrowskis, E. Schmidt, Berlin 2004.

Der Gelbe Stern, Die Judenverfolgung in Europa 1933 bis 1945, ed. Gerhard Schoenberner Rütten & Loening, Hamburg 1960.

Hoefert Sigfrid, Zu den „Kriegsgedichten“ von Johannes Bobrowski, Peter Huchel und Hanns Cibulka, w: Schuld und Sühne? Kriegserlebnis und Kriegsdeutung in deutschen Medien der nach Nachkriegszeit 1945-1961, hrsg. Ursula Heuenkamp, Brill, Amsterdam – Atlanta 2001.

https://doi.org/10.1163/9789004335882_028

Martin Maurach **Nacjonalizm i romantyzm w literaturze wschodniopruskiej**

Battafarano Italo Michele, Eilert Hildegard, Von Linden und roter Sonne. Deutsche Italien-Literatur im 20. Jahrhundert, Lang, Bern et al. 2000.

Borzestowski Waldemar, Joseph von Eichendorff wobec inicjatywy odbudowy zamku w Malborku, „Argumenta Historica” 2018, nr 5.

Dahn Felix, Die letzten Ritter von Marienburg, w: idem, Gesammelte Werke, t. 5: Gedichte und Balladen, Leipzig 1912.

Dahn Felix, Ein Kampf um Rom. Historischer Roman, dtv, München 2012.

Dahn Felix, Erinnerungen, Viertes Buch, zweite Abtheilung (1871-1888), Leipzig 1895.

Dahn Felix, Felix Dahns Gedichte. Auswahl des Verfassers, Breitkopf und Härtel, Leipzig 1901.

Dahn Felix, Gedichte. Neue wohlfeile Gesamtausgabe, Breitkopf und Härtel, Leipzig. b.d., t. II 7.

Eichendorff Joseph von, Die Wiederherstellung des Schlosses der deutschen Ordensritter zu Marienburg. Mit einem Grundriss der alten Marienburg, w: idem, Werke in sechs Bänden, t. 5: Tagebücher. Autobiographische Dichtungen. Historische und politische Schriften, hrsg. Hartwig Schultz, z esejem Wolfgang Frühwalda, Deutscher Klassiker Verlag, Frankfurt a. M. 1993.

Emrich Wilhelm, Das Bild Italiens in der deutschen Dichtung, w: idem, Geist und Widergeist. Wahrheit und Lüge in der Literatur. Studien, Athenäum Verlag Frankfurt a. M. 1965.

Gause Fritz, Die Geschichte der Stadt Königsberg in Preußen, t. 2, Böhlau, Köln – Graz 1968.

Herder Johann Gottfried, Zueignung der Volkslieder. Aus seiner Volksliedersammlung „Stimmen der Völker, Volkslieder nebst untermischten andern Stücken“, w: idem, Dichtungen und Schriften. Eine Auswahl. Ausgew. u. m. e. Einführung versehen Ernst Lemke, Bernhard Funck, München 1947, s. 179 i n., tu 180 (pierwsze wydanie – 1778/1779).

Schwab Hans-Rüdiger, Helden, hoffnungslos. Felix Dahns „Ein Kampf um Rom“ als gründerzeitliche Schicksalstragödie, w: Felix Dahn, Ein Kampf um Rom. Historischer Roman, dtv, München 2012 (pierwsze wydanie: 2003).

Stiftung Weimarer Klassik (hrsg.), Johann Gottfried Herder. Ahndung künftiger Bestimmung, Metzler, Stuttgart – Weimar 1994.

Wahl Hans Rudolf, Die Religion des deutschen Nationalismus. Eine mentalitätsgeschichtliche Studie zur Literatur des Kaiserreichs: Felix Dahn, Ernst von Wildenbruch, Walter Flex, C. Winter, Heidelberg 2002.

Wichert Ernst, Heinrich von Plauen. Historischer Roman aus dem deutschen Osten, Schild-Verlag, München – Lochhausen 1959.

Zum 80. Geburtstage des Fürsten Bismarck. Von Felix Dahn, Schles. Buchdruckerei, Kunst- u. Verl.-Anst.[u.a.], Breslau 1895.

Anna Damińska-Wójcik Walka o duszę Prus – od Krzyżaków do plebiscytu. Na podstawie scenariusza niemieckiego filmu propagandowego przeciwko polonizacji Prus Wschodnich z 1922 roku

Zlecenie na film propagandowy przeciwko polonizacji Prus Wschodnich, Auftragsbestätigung v. 5.04.1922, w: Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, Rep. 243-341, Heft 2.

Baczko Ludwig von, Geschichte Paolo Pennalosa, eines Klosterbruders, Kollman, Leipzig 1832.

Chodera Jan, Literatura niemiecka o Polsce w latach 1918-1939, Śląsk, Katowice 1969.

Eichendorff Joseph von, Der letzte Held von Marienburg, Hartung, Königsberg 1830.

Hackmann Jörg, Deutschlands Osten – Polens Westen als Problem der Geschichtsschreibung, w: Matthias Weber (wyd.), Deutschlands Osten – Polens Westen, Peter Lang, Frankfurt am Main 2001.

Fałat Julian, Pamiętniki, F. Hoesick, Warszawa 1935.

Kąkolewski Igor, Historyczne opinie o Krzyżakach. 600 lat czarnej legendy, w: Węzły pamięci niepodległej Polski, Znak, Kraków 2014.

Kąkolewski Igor, Krzyżacy przekłęci i bohaterowie, w: Polsko-niemieckie miejsca pamięci. Deutsch-Polnische Erinnerungsorte, red. Robert Traba, Hans Henning Hahn, t. II: Wspólne/oddzielne, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014.

Konopnicka Maria, Rota, „Gwiazdka Cieszyńska” nr 90 z 7.11.1908.

Kraszewski Józef Ignacy, Krzyżacy 1410. Obrazy z przeszłości, Warszawa 1882.

Kuczyński Krzysztof A., Fałsz historyczny w powieści „Heinrich von Plauen” Ernsta Wicherta, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Literaria” 1988, vol. 21.

Mickiewicz Adam, Konrad Wallenrod, Paryż 1861.

Sienkiewicz Henryk, Krzyżacy, Gebethner i Wolff, Warszawa 1990, wyd. I.

Sonnenburg Ferdinand, Der Bannerherr von Danzig. Ein deutsches Heldenbild, Verlag von Herm. J. Meidinger, Berlin 1910.

Supady Grzegorz, Wichert nieznan: między romanssem a prawdą historyczną. Powieść Ernsta Wicherta „Der Große Kurfürst in Preußen”. Der unbekannte Wichert. Zwischen Liebesroman und geschichtlicher Wahrheit. Ernst Wicherts Roman „Der Große Kurfürst in Preußen”, Olsztyńskie Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej, Olsztyn 2011.

Wańkiewicz Melchior, Na tropach Smętka, Wydawnictwo Biblioteka Polska, Warszawa 1936.

Wichert Erich, Heinrich von Plauen, Carl Reißner, Leipzig 1881, wyd. I.

Wróblewski Jan, Ankieta „Mazura” na temat „Krzyżaków” Henryka Sienkiewicza, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1963, nr 1, s. 102-127, digitalizacja: Muzeum Historii Polski, <https://bazhum.muzhp.pl/>

Anna Górajek   Warmia i Mazury czy jednak Prusy Wschodnie

Bednarz Klaus, Fernes nahes Land. Begegnungen in Ostpreußen, Hoffmann u. Campe, Hamburg 1995.

Dittert Annette, Palmen in Warschau. Geschichten aus dem neuen Polen, Heyne, München 2006.

Giordano Ralph, Ostpreußen ade. Reise durch ein melancholisches Land, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1997.

Górajek Anna, Kolaż z przeszłością w tle: kto, dokąd i dlaczego? Niemcy w podróży po Polsce 1990-2015, Instytut Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016.

Heß Hans, von Wichdorff, Masuren. Skizzen und Bilder von Land und Leuten, Union, deutsche Verlagsgesellschaft, Berlin 1915, w: Mazurzy. Tradycja i codzienność, wybór i posłowie Andreas Kossert, tłum. Elżbieta Kaźmierczak, Wiktor Leder, Wspólnota Kulturowa „Borussia”, Olsztyn 2002.

Kossert Andreas, Prusy Wschodnie. Historia i mit, tłum. Barbara Ostrowska, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.

Krockow Christian von, Begegnung mit Ostpreußen, Rautenberg, München 1995.

Lehmkuhl Tobias, Land ohne Eile. Ein Sommer in Masuren, Rowohlt, Berlin 2012.

Mazurkiewicz Jolanta, Zwischen deutsch-polnischem Grenzland und „verlorener Heimat”. Von literarischen Rückreisen in die Kindheitsparadiese, P. Lang, Frankfurt am Main 1998.

Ossowski Mirosław, Literatura powrotów – powrót literatury. Prusy Wschodnie w prozie niemieckiej po 1945 roku, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011.

Ossowski Mirosław, Zum Sujet „Reisen durch Ostpreußen“ in der deutschen Literatur nach 1989, w: Wschód – Zachód. Słowianie i Niemcy. Kultura – Język –Dydaktyka, red. Władimir Lejczyk, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku. Instytut Neofilologii, Słupsk 1998, s. 55-64.

Reski Petra, Ein Land so weit, List Taschenbuch, München 2000.

Surminski Arno, Jokehnen oder Wie lange fährt man von Ostpreußen nach Deutschland? Roman, Ellert & Richter, Berlin 2004.

Wittek Burkhard, Masuren – Mein Ort. Nirgends. Bericht meiner Reise in eine Provinz vergessenen Erinnerens, Wiesenburg Verlag, Schweinfurt 2010.

Zschorsch Gerald, Czerwonka. Mit einem Nachwort von Artur Becker, Suhrkamp, Frankfurt am Main 2006.

Inne źródła

<https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/niemcy>.

Anna Jorroch   **Język a tożsamość w biografjach językowych na Mazurach**

Barbour Stephen, Stevenson Patrick, Variation im Deutschen. Soziolinguistische Perspektiven, Walter de Gruyter, Berlin - New York 1998. <https://doi.org/10.1515/9783110804751>

Jasiński Grzegorz, Mazurzy w II. Połowie XIX w. Kształtowanie się świadomości narodowej, Komitet Badań Naukowych, Olsztyn 1994.

Jorroch Anna, Trójjęzyczni staroobrzędowcy mazurscy na pograniczu kultur i języków, w: Bukowina. Inni wśród swoich, red. Radu Florian Bruja, Helena Krasowska, Magdalena Pokrzyńska, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa - Zielona Góra - Piła 2017, s. 117-128.

Kacprzak Paweł, Polityka władz polskich wobec ludności niemieckiej w okresie funkcjonowania Ministerstwa Ziem Odzyskanych, "Czasopismo Prawno-Historyczne" 2010, t. LXII, z. 2, s. 215-235.

Kossert Andreas, Mazury - zapomniane południe Prus Wschodnich, tłum. Barbara Ostrowska. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.

Lüdi Georges, Migration und Mehrsprachigkeit, w: Kontaktlinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung, red. Hans Goebel, De Gruyter, Berlin 1996.

<https://doi.org/10.1515/9783110132649.1.5.320>

Oldenberg Friedrich Salomo, Przyczynki do poznania Mazur. Sprawozdanie dla Centralnego Komitetu do Spraw Misji Wewnętrznej, tłum. Małgorzata Szymańska-Jasińska, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2000.

Soziolinguistik trifft Korpuslinguistik. Deutsch-polnische und deutsch-tschechische Zweisprachigkeit, red. Björn Hansen, Anna Zielińska, Universitätsverlag Winter GmbH. Heidelberg 2022. doi:

<https://doi.org/10.33675/2019-82538591> Dostęp otwarty: https://www.winter-verlag.de/de/programm/open_access/ .

Toeppen Max, Geschichte Masurens. Ein Beitrag zur preussischen Landes- und Kulturgeschichte. Nach gedruckten und ungedruckten Quellen dargestellt von Dr. M. Toeppen, Director des Gymnasii zu Marienwerder, Verlag von Theodor Bertling, Danzig 1870.

Traba Robert, Historia - przestrzeń dialogu, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2006.

Zielińska Anna, Mowa pogranicza. Studium o językach i tożsamościach w regionie lubuskim, Instytutu Sławistyki PAN, Warszawa 2013

Katarzyna Sobolewska **Tożsamość okiem filologa. Zaimki nasz i naski w autobiograficznych relacjach Mazurów i Warmiaków z połowy XX wieku**

Jodłowski Stanisław, Ogólnojęzykoznawcza charakterystyka zaimka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1973.

Putka Irena, Rola kontekstu w interpretacji znaczenia zaimka „nasz”, „Poradnik Językowy” 1997, nr 7.

Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur, t. IV, pod red. Henryki Perzowej i Danuty Kołodziejczykowej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa – Kraków 2002.

Rafał Żytyńiec **„Duchowa współsukcesja”? Poniemieckie Karoliny Kuszyk a polsko-niemieckie dyskursy pamięci**

Apel na rzecz krytycznej i rozumnej dyskusji o przeszłości, <http://www.vertreibungszentrum.de> (dostęp: 20.02.2023).

Assmann Jan, Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i tożsamość polityczna w cywilizacjach starożytnych, tłum. Anna Kryczyńska-Pham, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.

Borodziej Włodzimierz, Hajnicz Artur, Raport końcowy, w: Kompleks wypędzenia, red. idem, Znak, Kraków 1998.

Gemeinsam für Deutschland. Mit Mut und Menschlichkeit. Koalitionsvertrag von CDU, CSU und SPD. 11.11.2005, s. 132, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/974430/778548/262e947ed0871d9e14c68e682188dffe/koalitionsvertrag-data.pdf?download=1> (dostęp: 20.02.2023).

Gesetz zur Errichtung einer Stiftung „Deutsches Historisches Museum (DHMG) vom 21. Dezember 2008 in der Fassung der Bekanntmachung vom 29. Dezember 2008, w: BGBl. I Nr. 64, s. 2891.

Hahn Eva i Hans Henning, Flucht und Vertreibung, w: Deutsche Erinnerungsorte, red. Étienne François, Hagen Schulze, t. 1, Beck, München 2001, s. 335-351.

Kempen Bernhard, Die deutsch-polnische Grenze nach der Friedensregelung des Zwei-plus-Vier-Vertrages, Peter Lang, Frankfurt am Main 1997.

Lenz Siegfried, Muzeum ziemi ojczystej, tłum. Eliza Borg i Maria Przybyłowska, Czytelnik, Warszawa 1991.

Lepiarz Jacek, Czy berlińskie muzeum przymusowych wysiedleń spodoba się Steinbach?, „Forum Dialogu. Perspektywy ze środka Europy”, 10.08.2021, <https://forumdialogu.eu/2021/08/10/czy-berlinskie-muzeum-przymusowych-wysiedlen-spodoba-sie-steinbach/> (dostęp: 20.02.2023).

Lexikon der „Vergangenheitsbewältigung” in Deutschland. Debatten- und Diskursgeschichte des Nationalsozialismus nach 1945, red. Torben Fischer, Matthias Lorenz, Bielefeld 2007.

Lipski Jan Józef, Dwie ojczyzny – dwa patriotyzmy (uwagi o megalomanii narodowej i ksenofobii Polaków, w: idem, Pisma polityczne. Wybór, wybór, opracowanie i objaśnienia Łukasz Garbal, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2011.

Mazur Zbigniew, Centrum przeciwko Wypędzeniom (1999–2005), Instytut Zachodni, Poznań 2006.

Orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich. Materiały i dokumenty, „Polonia”, Warszawa 1966.

Orłowski Hubert, „Atlantyda Północy” albo o dorobku kulturowym „Borussii”. Regionalna działalność kulturalna w polskich Prusach Wschodnich, „Borussia” 1997, nr 14, s. 280-288.

Orłowski Hubert, Co dalej? Wspólnota Kulturowa BORUSSIA w Europie euroregionów, „Sprawy narodowościowe” 2001, nr 19, s. 91-105.

Pamięć wypędzonych. Grass, Beneš i środkowoeuropejskie rozrachunki, red. Piotr Buras, Piotr M. Majewski, Biblioteka Więzi, Warszawa 2003.

Saenger Hartmut, Historischer Kontext, „Preußische Allgemeine Zeitung – Das Ostpreußenblatt” 5.09.2009.

Sojusz polsko-radziecki a zachodnia granica Polski, red. Euzebiusz Basiński, Ryszard Nazarewicz, Wydawnictwo TPPR, Warszawa 1987.

Traba Robert, Były sobie Prusy... Od „depozytu” do „duchowej sukcesji”, w: tegoż, Historia – przestrzeń dialogu, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2006.

Traba Robert, Żytyniec Rafał, Ziemie Odzyskane/utracony Heimat. Ludzkie dramaty i koniunktury polityczne”, w: Polsko-niemieckie miejsca pamięci, red. Robert Traba, Hans Henning Hahn, t. 1: Wspólne/oddzielne, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015, s. 660-682.